# Lausunto Eduskunnan maa- metsätalousvaliokunnalle 17.11.2017

| | |
|---|---|
| Viite | *Lausuntopyyntö liittyen asiaan: E 78/2017 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n kauppapolitiikan ajankohtaiset kysymykset (erityisesti elintarvikkeiden kauppaa koskevilta osin)* |
| Lausunnon antaja | *Luonnonvarakeskus (Luke) / Professori Jyrki Niemi ja erikoistutkija Ellen Huan-Niemi* |

## Tausta

Kansainvälisen kauppajärjestelmän kehittämisen painopiste on viime vuosien aikana muuttunut multilateraalista, Maailman kauppajärjestö WTO:n neuvotteluihin perustuvasta mallista kahdenvälisiin ja alueellisiin kauppasopimuksiin. Nämä sopimukset ovat WTO-sääntöjen hyväksymä tapa syventää alueellista integraatiota myöntämällä WTO-sitoumuksia pidemmälle meneviä etuja sopimusosapuolten välillä. Samalla näiden sopimusten kunnianhimon taso on kasvanut kattamaan perinteisten markkinoillepääsykysymysten ja WTO-sääntelyä heijastelevien sääntöjen lisäksi myös uusia kauppakysymyksiä ja sääntelyn lähentämistä sekä investointien markkinoillepääsyyn ja suojaamiseen liittyviä asioita. Suuri määrä vapaakauppa-neuvotteluprosesseja on osoitus siitä, että kun asioista ei päästä sopuun multilateraalisella tasolla, talouden realiteetit ohjaavat ratkaisun hakemiseen alueellisista sopimuksista.

Suomella on EU:n jäsenenä kauppasopimuksia noin kuudenkymmenen EU:n ulkopuolisen maan kanssa. EU:lla on tällä hetkellä noin 30 voimassa olevaa kahdenvälistä tai alueellista kauppasopimusta. Näiden lisäksi EU neuvottelee useiden eri maiden kanssa uusista, laaja-alaisista ja kunnianhimoisista kauppasopimuksista. Kanadan kanssa neuvotellun sopimuksen (Comprehensive Economic and Trade Agreement, CETA) väliaikainen soveltaminen on alkanut 21.9.2017. Japanin kanssa päästiin kesällä poliittiseen sopimukseen neuvottelujen sisällöstä ja sopimus pyritään saamaan viimeisteltyä vuoden 2017 loppuun mennessä. Singapore- ja Vietnam-neuvottelut on saatu käytännössä päätökseen. Komission kunnianhimoisena tavoitteena on saada Mercosur-maiden kanssa käytävät neuvottelut ja EU – Meksiko –vapaakauppasopimuksen uudistusneuvottelut päätökseen vuoden loppuun mennessä. Australian ja Uuden-Seelannin kanssa neuvotteluja ollaan aloittamassa ja ne pyritään saamaan valmiiksi parin vuoden sisällä. Lisäksi meneillään on useita muita neuvotteluprosesseja.

Keskeisin ja näkyvin hyöty vapakauppasopimuksista on tavarakaupan tullien poistuminen kokonaan tai sensitiivisten tuotteiden kohdalla tullien huomattava alennus. Äskettäin sovellettavaksi tullut EU:n ja Kanadan välinen vapaakauppasopimus esimerkiksi tuo Kanadan entistä paremmin suomalaisten vientiyritysten ulottuville.

Vapaakauppaneuvottelut ja elintarvikkeiden kauppa

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupalla on tietty erityisasema kansainvälisessä tavara-kaupassa ja kansainvälisissä kauppasopimuksissa. Kansainvälisessä elintarvikekaupassa käytäntö on muotoutunut siten, että elintarvikkeiden kauppaan vaikuttaa enemmän eri maiden harjoittama kansallinen maataloutta ohjaava politiikka kuin kansainväliset kauppasopimukset tai tuotannon suhteellinen etu. Elintarviketuotteissa maailmankaupan liberalisointi onkin edennyt huomattavasti hitaampaa vauhtia kuin teollisuustuotteissa. Poikkeuksetta kaikissa teollisuusmaissa sekä viime vuosina yhä useammassa kehittyvässä taloudessa ja kehitysmaassa valtiovalta on puuttunut ruoantuotantoon ja elintarvikkeiden kauppavirtoihin. Syyt siihen, että valtiot haluavat ohjailla ruoantuotantoa ja elintarvikkeiden kauppavirtoja johtuvat ruoan kysynnän ja tarjonnan erityispiirteistä sekä maa- ja elintarviketalouden taloudellisista ja sosioekonomisista tehtävistä.

Myös EU on ollut kauppaneuvotteluja käydessään varsin valikoiva maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden mukaan ottamisessa vapaakauppasopimuksiin. EU on pyrkinyt solmimaan ensisijaisesti sellaisia kauppasopimuksia, jotka eivät edellytä perusteellisia ja välittömiä rakenteellisia muutoksia yhteisen maatalouspolitiikan järjestelmiin. EU on yleensä vaatinut painokkaasti niin sanottujen herkkien tuotteiden luokittelemista, jotta tiettyjen elintarvikkeiden tullit eivät alentuisi merkittävästi kauppasopimuksen voimaan astuessa. EU on esimerkiksi pyrkinyt sulkemaan naudanlihan, maitotuotteet ja eräät hedelmät ja vihannekset yleisesti vapaakauppasopimustensa ulkopuolelle. Poisrajattujen tuotteiden luettelot ovat olleet monesti pidempiäkin, mutta kussakin vapaakauppasopimuksessa herkkien tuotteiden listaan vaikuttaa luonnollisesti kyseisen EU:n sopimuskumppanin vientikapasiteetti.

Sääntelyyn liittyvien kiistakysymysten sovitteleminen on usein elintarvikekauppaa koskevien vapaakauppaneuvotteluiden hankalimpia osia. EU:n kauppapolitiikkaa ohjaa vahvasti ns. varovaisuusperiaate mitä tulee ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemis-toimenpiteisiin. EU on sitoutunut Maailman kauppajärjestön WTO:n SPS-sopimukseen, jonka mukaan kaikkien suojelemistoimenpiteiden tulee olla tieteeseen perustuvia ja että niitä tulee soveltaa vain siinä laajuudessa kuin elämän tai terveyden suojelemiseksi on tarpeen. EU on kuitenkin pyrkinyt saamaan mukaan muitakin kuin tieteeseen perustuvia tekijöitä, esim. kuluttajanäkökohtia, mikä heijastelee poliittista ilmapiiriä unionin päätöksenteossa. EU suhtautuu jyrkän kielteisesti esimerkiksi kasvuhormonien käyttöön lihantuotannossa, lihan patogeenien vähentämistoimenpiteisiin kloorikäsittelyllä ja muuntogeenisiin elintarvikkeisiin.

Vapaakauppaneuvottelut talousalue Mercosurin kanssa

Elintarvikekaupan näkökulmasta EU:n ja Latinalaisen Amerikan maiden talousalue Mercosurin kanssa neuvoteltava kauppasopimus olisi vaikutuksiltaan yksi merkittävimmistä. Mercosur-maihin kuuluvat Argentiina, Brasilia, Paraguay, Uruguay ja lisäksi Venezuela, joka ei kuitenkaan osallistu kauppaneuvotteluihin. Maiden tärkeimmät vientituotteet EU:hun ovat nimenomaan maataloustuotteita ja elintarvikkeita (43% kokonaisviennistä) ja raaka-aineita (28%), kun taas EU vie Mercosur-maihin lähinnä teollisuustuotteita, pääasiassa koneita ja kuljetuslaitteistoa (46% kokonaisviennistä) sekä kemikaaleja (22% kokonaisviennistä).

Kauppaneuvotteluiden yksi suurimmista kompastuskivistä on ollut EU:n vaatimus sulkea Mercosur-maille tärkeät maataloustuotteet sopimuksen ulkopuolelle. Useiden EU:n jäsenvaltioiden maanviljelijät nimittäin vastustavat varsin avoimesti Mercosur-neuvotteluja. He eivät halua, että EU:n kannalta herkkien maataloustuotteiden kuten naudanlihan ja etanolin kauppa vapautettaisiin. Esimerkiksi Irlannin tuottajat ovat lobanneet EU:n päättäjiä vahvasti naudanliha-asiassa samoin kuin Ranska käytännössä kaikkien maataloustuotteiden osalta.

Euroopan komission alaisen Joint Research Centren vuonna 2011 julkaiseman tutkimuksen mukaan EU:n maataloustuottajat kärsisivät merkittäviä tappioita ja Mercosurin tuottajat puolestaan hyötyisivät vapaammasta kaupasta. Tutkimustulosten mukaan EU:n maataloustuottajien kokonaistappiot voisivat kauppasopimuksen myötä nousta lähes kahdeksaan miljardiin euroon. Toisaalta EU:n teollisuuden saavuttamat hyödyt ylittäisivät EU:n maatalouselintarvikealan tappiot, mikä johtaisi bruttokansantuotteen (BKT:n) kokonaiskasvuun. Mallitarkastelujen mukaan EU:n kuluttajien hyvinvointi kohenisi esimerkiksi ruuan halventumisen myötä, varsinkin lihatuotteissa kuten naudan- ja siipikarjanlihassa. EU:n lihankulutus kasvaisi, mutta unionin oma tuotanto vähenisi kun tuonti Mercosur-maista lisääntyisi merkittävästi.

Mercosur-maista tuodaan paljon maataloustuotteita ja elintarvikkeita myös Suomeen kuten kahvia, lihaa, hedelmiä, vihanneksia, sokeria, öljynsiemeniä, etanolia ja jalostettuja elintarvikkeita. Niiden osuus Mercosurin kokonaistuonnista maahamme on lähes 30%. Suurin yksittäinen tuoja on Brasilia. Muiden maiden osuus on huomattavasti pienempi.

Vuonna 2015 Suomen maatalouskauppataseen alijäämä Mercosurin kanssa oli 180 miljoonaa euroa, ja yksin Brasilia toi yli 150 miljoonan euron arvosta maatalous- ja elintarviketuotteita Suomeen. Vertailun vuoksi, Suomen kokonaisviennistä Mercosur-maihin on maatalous- ja elintarviketuotteita alle prosentti, arvoltaan alle 700 000 euroa.

Suomen ja Mercosurin kahdenvälisen kaupan arvo oli kuitenkin huomattava, yhteensä 1,3 miljardia euroa, ja Brasilia oli selkeästi tärkein kauppakumppani. Näin ollen EU:n ja Mercosurin välisellä vapaakauppasopimuksella olisi vaikutusta myös Suomeen.